

17.59x22.15	31	91	עמוד	עורך הדין	11/07/2011	27992543-1
אוניברסיטת בר אילן - 80039						

מסייעים להסיר את המגבלה

הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות מסייעת מדי שנה למאות רבות של אנשים לממש את זכויותיהם. המפגש של משפטי העתיד עם אותם אנשים המצויים בשולי החברה הישראלית עשוי להוות את תחילת הדרך לתיקון עיוותים בחברה הישראלית, לפחות בכל הנוגע לחסמים משפטיים

קארין אלהרר

עו"ד קארין אלהרר, מנהלת מערך הקליניקות, הפקולטה למשפטים, אוניברסיטת בר-אילן

משגת שכירת שירותי עורך דין שיפעל לקידום ולמימוש זכויותיה המשפטיות. אנשים המתדפקים על דלתות הקליניקות הינם אנשים המצויים בשולי החברה הישראלית, אם בשל היותם עניים או בשל מוצא, מוגבלות ועוד. הסיוע שמעניקות הקליניקות לאוכלוסייה זו הינו קריטי לקיום חיים בכבוד אנושי. מטרה שלישית, שהפקולטה מגדיר אותה כמשימה חברתית של ממש, היא חינוך דור העתיד של משפטי ישראל למעורבות חברתית. גם אם בוגרי הפקולטה לא יעסקו בעריכת דין חברתית פר אקס סלנס, נקודת המוצא היא שבוגרי הפקולטה יתברגו ויועסקו במיטב המשרות הבכירות במשק הישראלי. לפיכך קיים רצון כי תהיה לאותם בוגרים חוויה של סיוע לאוכלוסיות מוחלשות, על מנת שתתפתח אצלם מחויבות חברתית גם כלפי אותה אוכלוסייה שלא תוכל לשלם שכר טרחה בעבור מיצוי זכויותיה. הפקולטה מתהדרת במערך שפועלות בו שמונה קליניקות שונות: הקליניקה לסיוע משפטי אזרחי ע"ש ג'ונתן שור ז"ל, הקליניקה לפרקטיקה ומדיניות סביבתית, הקליניקה למשפט עברי, הקליניקה לסיוע לנשים בענייני משפחה (מייסודו של מרכז רקמן), הסדנה למשפט פלילי ע"ש ד"ר דיייד וינר ז"ל, הק-

רבות נכתב על הצורך בקיומן של קליניקות משפטיות אשר ייתנו בידי המוחלשים בחברה את הליווי והייצוג המשפטי הכרוך אגב מיצוי זכויותיהם המשפטיות, ונדמה כי אין עוד צורך להרחיב ולפרט מהן ההצדקות לקיומן. ברשימה זו אבקש להציג את תרומתה הייחודית של הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן ביחס למוסד הקליניקות. הפקולטה למשפטים באוניברסיטת בר-אילן, אשר רואה חשיבות רבה בפעילותן של הקליניקות, החליטה בשנה"ל תשס"ה לחייב את כל הסטודנטים הלומדים לתואר ראשון לקחת חלק באחת מהקליניקות בשנתם השלישית ללימודים. כך מבקשת הפקולטה להשיג שלוש מטרות חשובות. ראשית, להעמיק את הידע המשפטי של הסטודנטים הלומדים בפקולטה תוך הקניית כלים פרקטיים הנחוצים לעיסוק במקצוע עריכת הדין. לגישתה של הפקולטה אין די בלימודים תיאורטיים, שהינם חשובים כבסיס, אך אין הם יכולים לעמוד לבדם. יש חשיבות מכרעת ללמידה מעשית, שמתבצעת באופן הנכון ביותר כאשר הסטודנטים מטפלים בתיקים אמיתיים. המטרה השנייה בהתנסות הקליניקות היא מתן סיוע משפטי לאוכלוסייה מוחלשת שאין ידה

17.59x22.16	32	91	עמוד	עורך הדין	11/07/2011	27992549-7
אוניברסיטת בר איל - 80039						

של נושאים כגון בריאות, דיור, ביטוח לאומי, חינוך, הסעות בטיחותיות, אפוטרופסות, נגישות, תעסוקה, ושיקום אנשים עם מוגבלויות נפשיות.

בנוסף לסיוע ולטיפול המעשי בתיקים המופנים אל הקליניקה משתתפים הסטודנטים בקורס עיוני שבועי, "זכויות אדם לאנשים עם מוגבלויות". הקורס עוסק בהיבט התיאורטי של זכויות ושוויון, בהיבטים החברתיים הקשורים לאנשים עם מוגבלויות ובני משפחותיהם, ובהיבטים אתיים של עבודה קלינית.

השיעורים בקורס מועברים הן על ידי הצוות הקליני והן על ידי מרצים אורחים ממגוון רחב של תחומים שלהם נגיעה לנושא זכויות אנשים עם מוגבלויות: עבודה סוציאלית, פסיכולוגיה, תקשורת, פעילי שטח שסיפרו על חוויותיהם במאבקים שניהלו להשגת זכויות, ועוד.

בחלקה המעשי של הקלי-

ניקה מעניקים הסטודנטים, בליווי ובפיקוח של עורכות הדין, ייעוץ וייצוג ללקוחות שפונים בבקשה לסיוע. הסטודנטים מחולקים לזוגות, וכל זוג פועל במהלך כל שנת הלימודים בעיקר בנושא ספציפי (חינוך, בריאות, דיור, תעסוקה וכו'). החלוקה לנושאים מביאה לכך שהסטודנטים רוכשים מומחיות בנושא שבו טיפלו, ויכולים להעניק סיוע מקצועי

לפונים באותו נושא.

מלבד הטיפול בתיקים, הסטודנטים אחראים לענות לקו החם – קו הפניות הטלפוני שאליו מתייחסות רוב הפניות לקליניקה. הסטודנטים מנהלים את השיחה הראשונית עם הפונים, ולאחר התייעצות עם עורכות הדין חוזרים אל אותם פונים עם מענה. במהלך שנת הלימודים תשע"א עמד היקף הפניות שהגיעו לקליניקה על כ-260 בחודש.

לקוחות הקליניקה מופנים אליה על ידי ארגוני זכויות לאנשים עם מוגבלויות כמו "קשר", "אקו", "אלו", "בית לורן", "איל", "אנו", "בית הגלים", "אפי", "לשם", "אלי", נגישות ישראל, "ית"ד ואחרים, כמו גם על ידי מחלקות הרווחה ברשויות המקומיות. כן התקבלו בקליניקה פניות עצמאיות

ליניקה לגישור ויישוב סכסוכים, הקליניקה לזכויות קשישים וניצולי שואה, והקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות.

כל הקליניקות הפועלות במסגרת המערך פועלות על מנת להעניק לפונים את הסיוע הטוב ביותר, תוך הקניית ערכים ולימוד מעשי לסטודנטים הפועלים במסגרתה, אולם ברשימה זו אבקש להרחיב את היריעה על אודות פעילות הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות.

בראשית שנת 1999 נכנס לתוקפו חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998. החוק מעתיק את השיח בעניינם של אנשים עם מוגבלות מעולם ההטבות והחסדים לעולם הזכויות, וקורש שר את הסוגיה כולה לתחום זכויות האדם, ובעיקר לקר לזכות לשוויון. מעבר לחידוש בעצם ההסדרה

של זכויותיהם של אנשים עם מוגבלות, יש בחוק חידושים רבים נוספים, ביניהם הטלת החובה לכיבוד הזכויות גם על גופים פרטיים, הכשר גורף למדיניות העדפה מתקנת, והקמת "נציבות" עצמאית שעיקר תפקידה אכיפת החוק ושיקידה על המשך תהליך החקיקה בתחום. בהמשך, במרץ 2005, נחקק פרק הנגישות בחוק, אשר קובע חובה רחבה וחדשנית שלפיה כל מקום

במדינת ישראל יונגש לכל סוגי המוגבלויות.

על הרקע האמור הוקמה בשנת הלימודים תשס"ד הקליניקה לזכויות אנשים עם מוגבלויות, מתוך מטרה לקדם את זכויותיהם של אנשים בעלי מוגבלות בד בבד עם העלאת המודעות לנושא זה בקרב הסטודנטים למשפטים. הקליניקה מהווה מרכז לסיוע משפטי המופעל על ידי הסטודנטים, שאליו פונים אנשים עם מוגבלויות ובני משפחותיהם, וכן גופים וארגונים שונים העוסקים בתחום כאשר הם נתקלים בבעיה במיציאת זכויותיהם, וכן כאשר הם זקוקים לסיוע משפטי על מנת לקדם נושאים חדישים.

הסיוע ניתן לאנשים עם כל סוגי המוגבלויות (פיזית, חושית, שכלית, נפשית ורגשית) במגוון רחב

חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות, תשנ"ח-1998, מעתיק את השיח בעניינם של אנשים עם מוגבלות מעולם ההטבות והחסדים לעולם הזכויות, וקורש את הסוגיה כולה לתחום זכויות האדם, ובעיקר לזכות לשוויון

17.97x19.81	33	91	עמוד	עורך הדין	11/07/2011	27992552-1
אוניברסיטת בר איל - 80039						

סוציאלית, אשר ביקש לעבוד בשב"ס כעובד סור־ציאלי ונדחה על רקע מוגבלותו. בעקבות פנייה זו פנתה הקליניקה אל השב"ס בדרישה כי יבחן מחדש את החלטתו. משלא שונתה החלטת השב"ס, הגישה הקליניקה בשמו של הפונה תביעה לבית הדין לעבור־דה בטענה שהחלטת השב"ס שלא להעסיק עובד עם מוגבלות הינה בניגוד להוראות חוק שוויון זכויות לאנשים עם מוגבלות. לאחר קיומו של דיון ראשון בבית הדין לעבודה הושגה פשרה בין הצדדים, אשר קיבלה תוקף של פסק דין, שלפיה יפצה השב"ס את

התובע בסך של 25 אלף שקל וכן יתנצל על עוגמת הנפש שנגרמה לתובע.

אלה הן רק שתי דוגמאות לפעילותה הענפה של הקליניקה, אשר מסייעת מדי שנה למאות רבות של אנשים עם מוגבלויות שהינם חלק מאוכלוסיית מדינת ישראל שגם לה מגיע ייצוג שווה. אנו מאמינים כי המפגש הבלתי אמצעי של משפטני העתיד עם אותם אנשים המצויים בשולי החברה הישראלית יהווה את תחילת הדרך לתיקון עיוותים בחברה הישראלית בכל הנוגע לחסמים משפטיים. הלוואי שנצליח.

מאנשים עם מוגבלויות. בנוסף למתן ייעוץ ולייצוג של פונים כוללת העבר־דה המעשית בקליניקה גם כתיבת ניירות עמדה ודפי מידע במטרה להנגיש את זכויותיהם של אנשים עם מוגבלויות ובני משפחותיהם בישראל.

הקליניקה אף פועלת בתחום החקיקה. כך חברה הקליניקה בשנה שעברה לפורום ארגונים בראשות "בית איזי שפירא", על מנת להעניק ליווי משפטי לשינוי התקנות העוסקות בגמלת ילד נכה עבור ילדים עם מוגבלות. בחודש ינואר 2010 התקבלו בכנסת תקנות הביטוח הלאומי (ילד נכה), תש"ע-2010. בהתאם להוראות התקנות החדשות, ילדים עם מוגבלות, שלא היו זכאים בעבר, יהיו מעתה זכאים לגמלת ילד נכה. הקליניקה ממשיכה יחד עם הפורום ללוות את הטמעת התקנות החדשות בוועדות המרסד לביטוח לאומי, כמו גם לתת ליווי פרטני לפונים המבקשים לקבל גמלת ילד נכה בהסתמך עליהן.

מקרה שטופל על ידי הקליניקה הוא של ילדה בת 12 שאובחנה רק בגיל מאוחר (בגיל 6) כבעלת לקות שמיעה קשה. עד לגיל זה לא אותרה מוגבלותה, והיה חשש כי היא אינה מתקשרת עם הסובבים אותה בשל העובדה שעלתה לארץ עם הוריה בהיותה בת 3. מיד עם אבחונה ומבלי שלמדה כל שפה, שובצה הילדה בבית ספר לילדים חירשים בכיתה שבה כל התלמידים תיקשרו באמצעות שפת הסימנים, שפה שאינה מוכרת לה. לאחר זמן קצר ומשלא מצאה דרך לתקשר עם סביבתה בבית הספר, הילדה פיתחה בעיות התנהגות קשות. בוועדת השמה שנערכה לה נקבע כי בנוסף ללקות השמיעה קיימים אצלה גם קווים אוטיסטיים, אף כי לא היה כל דו"ח רפואי או מקצועי אחר שיהיה בו כדי לאשר קביעה זו.

נוכח קביעה זו של ועדת ההשמה שובצה התלמידה בבית ספר לילדים עם אוטיזם. בעקבות התערבותה של הקליניקה נערכה ועדת השמה חדשה בעניינה של הילדה, אשר חזרה בה מהממצאים הקושרים את הילדה לקווים אוטיסטיים, וועדת השיבוע הורתה על שיבוצה של הילדה בכיתה לילדים עם לקות שמיעה. בנוסף לכך, ובשל הפערים המשמעותיים שבצברה הילדה במשך השנים ובאופן חריג, הוחלט כי תוצמד לה סייעת אישית לאורך כל יום הלימודים. דוגמה נוספת למקרה שבו טיפלה הקליניקה היא של אדם כבד ראייה בעל תואר ראשון ושני בעבודה